

۱۳۷۸۱۶

حقوق خانواده

جلد اول

(نکاح و انحلال آن)

مطابق با قانون حمایت خانواده سال ۱۳۹۱

تألیف:

دکتر سیدمهدی جلالی

(عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد نراق)

ویرایش:

زهرا احمدی

سرشناسه	جلالی، مهدی، ۱۳۵۲-
عنوان قراردادی	ایران. قوانین و احکام
عنوان و نام‌پدیدآور	حقوق خانواده: مطابق با قانون حمایت خانواده سال ۱۳۹۱ / تألیف: سیدمهدی جلالی؛ ویرایش زهرا احمدی.
وضعیت ویراست	ویراست ۲.
مشخصات نشر	تهران: خرسندی، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	۲۹۲ ص.
شابک	ج ۱. 978-600-114-371-7
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا
مندرجات	ج. ۱. نکاح و انحلال آن
موضوع	حقوق خانواده -- ایران
موضوع	زناشویی -- قوانین و مقررات -- ایران
شناسه افزوده	احمدی، زهرا، ویراستار
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۳ ج ۸ / KMH۵۴۰
رده‌بندی دی‌ویی	۳۴۷/۵۵۰۱۵
شماره کتابشناسی ملی	۳۳۲۶۹۲۲

انتشارات خرسندی

نمایشگاه و فروشگاه کتب فقهی، حقوقی و مجموعه قوانین
تهران، خیابان انقلاب، خیابان فخررازی، خیابان لبافی‌نژاد،

فرسیده به خیابان دانشگاه، پلاک ۱۷۴، واحد ۲

تلفن: ۵ - ۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۵ - ۶۶۴۹۰۵۸۴

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: Khorsandypub.com

حقوق خانواده (نکاح و انحلال آن)

جلد اول

تألیف: دکتر سیدمهدی جلالی

ویرایش: زهرا احمدی

چاپ اول ویرایش جدید ۱۳۹۳ - شمارگان: ۵۰۰ جلد

حروفچینی: زهره‌ران مهرخلاق

قیمت: ۱۶۰۰۰۰ ریال

شابک: ۷-۳۷۱-۱۱۴-۹۷۸-۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۳۷۱-۷ ISBN: 978-600-114-371-7

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۹
مقدمه.....	۱۳

بخش اول: نکاح

مبحث اول: کلیات.....	۱۹
گفتار اول: مفهوم و ماهیت نکاح.....	۱۹
بند اول: مفهوم نکاح.....	۱۹
الف) مفهوم لغوی نکاح.....	۱۹
ب) مفهوم اصطلاحی نکاح.....	۱۹
بند دوم: ماهیت نکاح.....	۲۰
گفتار دوم: اقسام نکاح.....	۲۱
بند اول: نکاح موقت.....	۲۱
بند دوم: نکاح دائم.....	۲۱
بند سوم: تفاوت بین نکاح دائم و موقت.....	۲۴
مبحث دوم: مقدمات نکاح.....	۲۵
گفتار اول: خواستگاری.....	۲۵
گفتار دوم: نامزدی.....	۲۶
بند اول: مفهوم نامزدی.....	۲۷
بند دوم: ماهیت نامزدی.....	۲۸
بند سوم: آثار بر هم خوردن نامزدی.....	۳۰
الف) جبران خسارت در صورت وجود تقصیر.....	۳۰
ب) استرداد هدایا، عکس‌ها و نامه‌ها.....	۳۱
مبحث سوم: انعقاد عقد نکاح.....	۳۳
گفتار اول: شرایط اساسی صحت عقد نکاح.....	۳۳
بند اول: اختلاف در جنسیت.....	۳۳
الف) ازدواج افراد خنثی.....	۳۴

۳۴	ب) اثر تغییر جنسیت در ازدواج
۳۵	بند دوم: وجود قصد و رضا
۳۵	الف) قصد
۴۱	ب) رضا
۴۲	بند سوم: اهلیت طرفین
۴۲	الف) سن ازدواج
۴۴	ب) اجازه ولی در نکاح دختر باکره
۴۷	ج) نکاح سفیه و مجنون
۴۷	۱) نکاح سفیه
۴۸	۲) نکاح مجنون
۴۹	بند چهارم: تعیین زن و شوهر
۴۹	الف) اشتباه در هویت جسمی
۴۹	ب) اشتباه در اوصاف
۵۱	بند پنجم: مشروعیت جهت عقد نکاح
۵۲	گفتار دوم: شرایط تشریفاتی انعقاد عقد نکاح
۵۲	بند اول: ثبت نکاح
۵۶	بند دوم: ارائه گواهی سلامت
۵۸	بند سوم: شهادت شهود
۵۹	بند چهارم: اخذ اجازه از دولت در ازدواج با تبعه خارجی
۶۱	گفتار سوم: شروط ضمن عقد نکاح
۶۱	بند اول: شروط باطل
۶۲	الف) شروط باطلی که موجب بطلان عقد نیست
۶۲	ب) شروط باطلی که باعث بطلان عقد است
۶۳	بند دوم: شروط صحیح
۶۳	الف) شرط صفت
۶۳	ب) شرط فعل
۶۴	ج) شرط نتیجه
۶۴	گفتار چهارم: موانع نکاح
۶۵	بند اول: موانع مربوط به زن
۶۵	الف) شوهردار بودن زن
۶۶	ب) در عده طلاق و وفات بودن زن
۶۷	ج) زنا با زن شوهردار یا زنی که در عده رجعیه است
۶۸	د) سه طلاقه یا نه طلاقه بودن زن
۷۰	ه) ممنوعیت جمع بین دو خواهر
۷۰	بند دوم: موانع مربوط به مرد
۷۰	الف) استیفاء عدد

۷۶	ب) کفر
۷۷	بند سوم: موانع مشترک
۷۷	الف) قرابت
۸۰	ب) لعان
۸۲	ج) احرام
۸۳	مبحث چهارم: آثار نکاح
۸۳	گفتار اول: آثار مالی نکاح
۸۴	بند اول: مهریه
۸۴	الف) تعریف مهر و انواع آن
۸۴	۱) تعریف مهر
۸۴	۲) انواع مهر
۸۷	ب) شرایط مهر
۹۰	ج) میزان مهر
۹۰	۱) مهر المسمی
۹۳	۲) مهر المثل
۹۳	۳) مهر المتعه
۹۴	د) مالکیت زن بر مهر
۹۴	۱) مهر المسمی
۹۵	۲) مهر المثل
۹۵	۳) مهر المتعه
۹۶	ه) ضمانت اجرای مهر
۹۶	۱) حق حبس
۹۹	۲) الزام زوج به پرداخت مهریه
۱۰۱	و) تأثیر انحلال نکاح بر مهریه
۱۰۱	۱) طلاق
۱۰۱	۲) فسخ
۱۰۲	۳) فوت
۱۰۳	بند دوم: نفقه
۱۰۳	الف) مفهوم و مبنای نفقه
۱۰۳	۱) مفهوم نفقه
۱۰۴	۲) مبنای نفقه
۱۰۵	ب) ارکان نفقه
۱۰۶	۱) مسکن
۱۰۶	۲) خوراک
۱۰۶	۳) پوشاک
۱۰۶	۴) اثاث البیت

۱۰۶	۵) هزینه دارو و درمان
۱۰۷	۶) خادم
۱۰۸	ج) مالکیت زن بر نفقه
۱۰۹	۱) اموال مصرف شدنی
۱۰۹	۲) اموال مصرف نشدنی
۱۰۹	د) شرایط وجوب نفقه
۱۰۹	۱) دائم بودن عقد
۱۱۰	۲) تمکین کامل زوجه
۱۱۳	ه) ضمانت اجرای نفقه
۱۱۳	۱) ضمانت اجرای حقوقی
۱۱۴	۲) ضمانت اجرای کیفری
۱۱۶	و) تأثیر انحلال نکاح بر نفقه
۱۱۶	۱) طلاق
۱۱۸	۲) فسخ نکاح
۱۱۸	۳) وفات
۱۱۹	گفتار دوم: آثار غیر مالی نکاح
۱۱۹	بند اول: حسن معاشرت
۱۲۰	بند دوم: معاضدت در تشیید مبانی خانواده و تربیت فرزند
۱۲۳	بند سوم: وفاداری
۱۲۴	بند چهارم: پذیرفتن ریاست شوهر به خانواده
۱۲۵	الف) تعیین مسکن
۱۲۷	ب) مخالفت با شغل زن

بخش دوم: انحلال نکاح

۱۳۳	مبحث اول: طلاق
۱۳۳	گفتار اول: کلیات
۱۳۳	بند اول: تعریف طلاق
۱۳۳	الف) مفهوم لغوی
۱۳۳	ب) مفهوم اصطلاحی
۱۳۴	بند دوم: تاریخچه طلاق در حقوق ایران
۱۳۹	بند سوم: مبانی اختیار طلاق
۱۴۵	گفتار دوم: موجبات طلاق
۱۴۵	بند اول: طلاق به درخواست مرد
۱۴۸	الف) اجرت‌المثل و نخله
۱۴۹	ب) تنصیف دارایی
۱۵۳	ج) مقرری ماهانه

۱۵۵.....	(د) نفقه دوره عده.....
۱۵۶.....	بند دوم: طلاق به درخواست زن.....
۱۵۶.....	الف) عدم انفاق.....
۱۵۶.....	۱- شرایط ماهوی.....
۱۶۱.....	۲- مراحل رسیدگی.....
۱۶۷.....	ب) غایب مفقودالأثر بودن زوج.....
۱۶۷.....	۱- شرایط ماهوی.....
۱۷۱.....	۲- مراحل رسیدگی.....
۱۷۶.....	ج) عسر و حرج زوجه.....
۱۷۶.....	(۱) تحولات ماده ۱۱۳۰ قانون مدنی.....
۱۷۷.....	(۲) بررسی فقهی و حقوقی ماده ۱۱۳۰ قانون مدنی.....
۱۹۷.....	(۳) بررسی امکان ایجاد حق طلاق برای زوجه با تحقق نشوز زوج.....
۲۰۵.....	بند سوم: طلاق با توافق.....
۲۰۵.....	الف) وکالت در طلاق.....
۲۰۶.....	(۱) امکان توکیل طلاق.....
۲۱۲.....	(۲) اقسام توکیل طلاق.....
۲۲۱.....	ب) تفویض طلاق.....
۲۲۱.....	(۱) مفهوم تفویض طلاق.....
۲۲۲.....	(۲) تفاوت تفویض با توکیل.....
۲۲۳.....	(۳) بررسی امکان تفویض طلاق به زوجه.....
۲۲۹.....	ج) طلاق خلع و مبارات.....
۲۲۹.....	(۱) مفهوم خلع و مبارات.....
۲۳۰.....	(۲) مینای جواز خلع و مبارات.....
۲۳۲.....	(۳) ماهیت خلع و مبارات.....
۲۳۷.....	(۴) شرایط تحقق خلع و مبارات.....
۲۴۸.....	گفتار سوم: شرایط صحت طلاق.....
۲۴۸.....	بند اول: شرایط اساسی.....
۲۴۸.....	الف) وجود قصد و رضای شوهر.....
۲۴۹.....	ب) منجز بودن طلاق.....
۲۵۰.....	ج) اهلیت داشتن شوهر.....
۲۵۰.....	د) تعیین زن مطلقه.....
۲۵۱.....	ه) وجود شرایط خاص در زن هنگام طلاق.....
۲۵۱.....	بند دوم: شرایط شکلی.....
۲۵۱.....	الف) اخذ اجازه یا حکم از دادگاه.....
۲۵۴.....	ب) اجرای حکم طلاق یا گواهی عدم امکان سازش.....
۲۵۷.....	گفتار چهارم: اقسام طلاق.....
۲۵۷.....	بند اول: طلاق رجعی.....

۲۵۸	بند دوم: طلاق بائن
۲۵۹	گفتار پنجم: آثار طلاق
۲۶۰	بند اول: آثار طلاق بر روابط مالی زوجین
۲۶۰	الف) طلاق رجعی
۲۶۰	ب) طلاق بائن
۲۶۲	بند دوم: آثار طلاق بر روابط غیر مالی زوجین
۲۶۲	الف) طلاق رجعی
۲۶۲	ب) طلاق بائن
۲۶۲	بند سوم: آثار طلاق بر روابط والدین و فرزندان
۲۶۳	الف) حضانت
۲۶۷	ب) نفقه فرزندان مشترک
۲۶۸	ج) حق ملاقات
۲۷۱	مبحث دوم: فسخ نکاح
۲۷۱	گفتار اول: کلیات
۲۷۱	بند اول: مفهوم و مبنای فسخ نکاح
۲۷۱	الف) مفهوم فسخ نکاح
۲۷۱	ب) مبنای فسخ نکاح
۲۷۱	بند دوم: مقایسه فسخ نکاح با طلاق
۲۷۱	الف) وجوه اشتراک
۲۷۲	ب) وجوه اختلاف
۲۷۳	گفتار دوم: موجبات فسخ
۲۷۳	بند اول: عیب
۲۷۳	الف) عیب مشترک
۲۷۴	ب) عیوب مرد
۲۷۵	ج) عیوب زن
۲۷۶	بند دوم: تدلیس و تخلف از وصف
۲۷۸	گفتار سوم: شرایط صحت و آثار فسخ
۲۷۸	بند اول: شرایط صحت فسخ
۲۷۹	بند دوم: آثار فسخ
۲۸۰	مبحث سوم: عده
۲۸۰	گفتار اول: مفهوم و مبنای عده
۲۸۰	بند اول: مفهوم عده
۲۸۰	بند دوم: مبنای عده
۲۸۲	گفتار دوم: اقسام عده
۲۸۲	بند اول: عده طلاق، فسخ نکاح دائم و نزدیکی به شبهه
۲۸۲	بند دوم: عده بذل مدت، انقضای مدت و فسخ نکاح موقت
۲۸۴	بند سوم: عده وفات

پیشگفتار

خانواده به عنوان خصوصی‌ترین گروه اجتماعی، دارای ماهیت خاصی است. در این نهاد اخلاق و حقوق، پیوستگی جدا ناپذیری با یکدیگر دارند؛ به نحوی که قوام و دوام خانواده متکی به اخلاق است. آنچه می‌تواند به خانواده معنی ببخشد، قواعد خشک، بی‌روح و غیر قابل انعطاف نیست. خانواده محیطی است که محبت، فداکاری و از خود گذشتگی که تبلور اخلاقند، می‌تواند آن را به سرمنزله مقصود برساند.

اموری را که مرد و زن خود را به انجام آن مکلف نموده و در خانواده به آن می‌پردازند، نمی‌توان با قانونگذاری و جبر و زور به انجام رساند. قانونگذار برای هر کدام از زوجین، حق و تکلیفی مقرر نموده و بیش از آن نیز از آنها انتظار ندارد. اما آیا می‌توان ادعا نمود که صرف رعایت این مقررات، برای ایجاد حس خوشبختی و آرامش که یکی از اهداف مهم تشکیل خانواده است، کافی می‌باشد؟ بدون شک پاسخ منفی است. آنچه زوجین در مقابل یکدیگر یا فرزندان خود انجام می‌دهند، بسیار بیشتر از چیزی است که قانون از آنها انتظار دارد. این همان نفوذ اخلاق در روابط خانوادگی است که هر قدر پر رنگ‌تر باشد، خانواده استحکام بیشتری یافته و رشد و تعالی آن بیشتر تضمین می‌شود.

پس آنچه باید مورد عنایت حاکمان جامعه باشد، تلاش در جهت ارتقای اخلاق است تا افراد ضرورت رعایت حقوق دیگران، خصوصاً همسر و فرزندان را درک کرده و عملکرد خود را بر اساس این دیدگاه استوار سازند.

اهمیت وجود و ارتقای این دیدگاه زمانی بیشتر نمایان می‌شود که بدانیم خانواده محیطی خصوصی است و حاکمیت ولو با قانونگذاری، توفیق چندانی جهت ورود در این محیط، خصوصاً نظارت بر عملکرد اعضای خانواده ندارد. در بسیاری موارد، عدم تمکین زن یا سوء معاشرت مرد در خانواده، قابل اثبات نیست. لذا تنها وجدان اخلاقی زوجین است که می‌تواند متضمن حقوق طرف دیگر باشد.

اما همه اینها نمی‌تواند دخالت حاکمیت برای وضع قانون را نفی نموده یا حتی آن را بی‌اهمیت نشان دهد. گروه هر چند کوچک هم باشد، نیازمند نظم در روابط است. خانواده نیز به عنوان یک گروه اجتماعی تاثیرگذار در جامعه از این قاعده مستثنا نیست. حاکمیت وظیفه دارد با وضع قوانین مناسب، روابط افراد خانواده را در مقابل یکدیگر مشخص نموده و ناقضین قوانین را با ضمانت‌اجراهایی که پیش‌بینی شده است، به انجام تکالیف خود و رعایت حقوق دیگران ملزم نماید.

بدیهی است که در این خصوص رعایت عرف و عادت خصوصاً شرع مقدس اسلام ضروری است و این مهم در اکثر موارد، در قوانین مربوطه رعایت شده است.

آنچه در این کتاب عرضه شده است، بیان شرایط و احکام انعقاد عقد نکاح و آثاری است که بر عقد صحیح بار می‌شود. در ادامه انحلال نکاح و آثار آن نیز مورد بررسی قرار می‌گیرد.

در تنظیم این سطور، چند نکته قابل ذکر است:

۱) کتاب جهت درس حقوق خانواده در دوره کارشناسی تنظیم گردیده و سعی شده است مطالبی که مورد نیاز دانشجویان در این سطح می‌باشد، در آن گنجانده شده و از ورود در مباحث تئوریک صرف خودداری گردد. به علاوه تلاش بر این بوده که نگارش به زبان ساده و به دور از تکلفات حقوقی باشد تا استفاده از آن برای دانشجویان حقوق سهل‌تر و برای سایر افراد قابل فهم باشد.

(۲) با توجه به این که نگارنده سال‌های متمادی در کسوت وکالت، با مسائل و مشکلات عملی حقوق خانواده برخورد داشته است، موارد عملی مبتلا به، ضمن طرح سوال، مورد بررسی قرار گرفته و سعی شده است علاوه بر پاسخ‌های علمی به آنها، رویه قضایی نیز به خدمت گرفته شود.

(۳) با عنایت به ارتباط غیر قابل انکاری که مسائل خانواده با امور اجتماعی دارد، در موارد لازم مباحث اجتماعی نیز مورد بررسی قرار گرفته است.

(۴) حقوق ایران ملهم از فقه امامیه است. در نتیجه تلاش بر این بوده که مبانی فقهی مسائل نیز از نظر دور نمانده و به برخی شبهات مبنی بر تبعیض بین زن و مرد پاسخ داده شود.

(۵) نظر به اینکه قانون حمایت خانواده در اسفندماه سال ۱۳۹۱ به تصویب رسیده و برخی از مقررات مربوط به خانواده را تغییر داده است، در اصلاح انجام گرفته، تغییرات قانونی جدید نیز مورد توجه قرار داده شده و کتاب حاضر مطابق با آخرین قانونگذاری به خوانندگان گرامی ارائه شده است.

(۶) بی‌تردید علیرغم تلاش برای ارائه مطالب درخور و کم‌نقص، نگارنده بر کمی بضاعت علمی خویش معترف بوده و از همه صاحب نظران استدعا دارد اشکالات موجود را به آدرس E.mail:dsm.jalali@yahoo.com ارسال فرمایند تا در آینده مورد استفاده قرار گیرد.

در پایان از همه عزیزانی که حقیر را در نگارش این وجیزه یاری نمودند، خصوصاً همسر گرامیم، سرکار خانم زهرا احمدی که زحمت ویرایش کتاب را متحمل شدند، تشکر و سپاسگزاری می‌نمایم.

و من الله التوفیق وعلیه التکلان

سید مهدی جلالی

دلیجان - پاییز ۱۳۹۲